

DOI: 10.15276/EJ.02.2025.2

DOI: 10.5281/zenodo.15757936

UDC: 35.072.2: 338.48+ 351.853.1:341.123.045

JEL: H83, R58, Z32

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТУРИСТИЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ МІСТА ОДЕСИ ЯК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ЮНЕСКО

PUBLIC ADMINISTRATION MECHANISMS FOR ODESA'S TOURISM POTENTIAL AS A UNESCO HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE SITE

Oleksandr S. Balan, Doctor of Economic Sciences, Professor
Odesa Polytechnic National University, Odesa, Ukraine
 ORCID: 0000-0001-6711-5687
 Email: shurabalan@ukr.net

Maryna Ye. Shepel, PhD in Pedagogy, Associate Professor
Odesa Polytechnic National University, Odesa, Ukraine
 ORCID: 0000-0001-6534-9797
 Email: marinashapel@gmail.com

Received 23.04.2025

Балан О.С., Шепель М.Є. Механізми публічного управління туристичним потенціалом міста Одеси як історико-культурної спадщини ЮНЕСКО. Науково-методична стаття.

У статті розглядаються механізми публічного управління туристичним потенціалом міста Одеси в контексті його включення до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Авторами проаналізовано сучасний стан туристичної галузі в умовах війни, виклики, пов'язані з руйнуванням об'єктів культурної спадщини, а також перспективи розвитку історичного центру Одеси як туристичного рекреаційного центру. На основі SWOT-аналізу визначено сильні та слабкі сторони, можливості та загрози туристичного потенціалу міста. Запропоновано комплекс інституційних, регуляторних, фінансово-економічних, технологічних, комунікаційних та екологічних механізмів публічного управління, спрямованих на збереження культурної спадщини та сталий розвиток туризму. Зроблено висновки щодо необхідності інтеграції публічної політики у сфері туризму з вимогами ЮНЕСКО та умовами післявоєнного відновлення.

Ключові слова: публічне управління, механізми, туристичний потенціал, Одеса, історико-культурна спадщина, ЮНЕСКО

Balan O.S., Shepel M.Ye. Public Administration Mechanisms for Odesa's Tourism Potential as a UNESCO Historical and Cultural Heritage Site. Scientific and methodical article.

The article deals with the public administration mechanisms of Odesa's tourism potential in the context of its inclusion in the UNESCO World Heritage List. The authors analyse the current state of the tourism industry in the context of war, the challenges associated with the destruction of cultural heritage sites, and the prospects for developing the historic centre of Odesa as a tourist and recreational centre. Based on a SWOT analysis, the strengths, weaknesses, opportunities and threats to the city's tourism potential are identified. The paper proposes a set of institutional, regulatory, financial, economic, technological, communication and environmental mechanisms of public administration aimed at preserving cultural heritage and sustainable tourism development. The study concludes with recommendations on integrating tourism-related public policy with UNESCO's standards and the broader context of post-war recovery.

Keywords: public administration, mechanisms, tourism potential, Odesa, historical and cultural heritage, UNESCO

Не дивлячись на повномасштабне вторгнення рф, туристична галузь не зазнала повного застою і продовжує сприяти наповненню державного бюджету через сплату податків. У 2022 році деякі туристичні компанії навіть збільшили свої внески порівняно з 2021 роком. У середньому, туристична галузь сплатила до державного бюджету на 25,7% менше податків у першому півріччі 2022 року, ніж за аналогічний період попереднього року. Кількість компаній зменшилася на 24,5%, а підприємств – на 13,5%. Найбільше надходжень до державного бюджету було отримано від податкових платежів готелями та санаторно-курортними закладами, що склало майже 461 млн. грн., проте ця сума на 30% менша, ніж у попередньому році [1].

На жаль, внаслідок військової агресії російської федерації проти України, постраждали не лише логістична, енергетична та соціальна інфраструктури. Значних втрат зазнала також сфера культурно-історичної спадщини України, яка є важливою складовою туристичної галузі. Одеська область займала 2 місце за кількістю постраждалих пам'яток культурної спадщини за областями внаслідок російської агресії станом на 25.09.2023 [2]. Найбільше постраждав історичний центр м. Одеса, який протягом 19-23 липня 2023 року зазнав наймасштабнішої атаки російських військових з початку повномасштабного вторгнення рф до України. Внаслідок обстрілів значні збитки отримали об'єкти культурної спадщини, які охороняються ЮНЕСКО. Миська влада Одеси заявила про 28 пошкоджених будинків в охоронній зоні, зокрема і Спасо-Преображенського собору [3].

Навіть зараз, не дивлячись повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, м. Одеса викликає інтерес у міжнародній спільноті. Отже, важливості набуває публічне управління туристичним потенціалом м. Одеси як історико-культурної спадщини ЮНЕСКО.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Дослідженням проблем публічного управління сферою туризму займалися вітчизняні та зарубіжні вчені: А. Гаврилюк, С. Галасюк, В. Герсименко, А. Головчан, Н. Добрянська, О.О. Новіцька, Н.С. Згадова, Г. Крутій, Л. Потравка, І. Пічура, Ю. Дашук, Л. Матвійчук, Крушешницька, Шапран, А. Левицький, Н. Aguinisa, S. Kraus, J. Roček, N. Meyer, S.H. Jensen, I. Vovk, G. Epuran, A.S. Tescan, C.P. Constantin, B. Tescasiu, I.B. Chitu, та ін. питанням історичних центрів міст як туристичної атракції присвятили свої роботи: М. Бевз, Ю. Рибчинський, А. Elnokaly, A. Elseragy, M. García-Hernández, M. De la Calle-Vaquero, C. Yubero, M.A. Tamáska, F. Simpson, H. Santos, P. Valença, E. O.Fernandes, U. Rossi, Т. Кутузова та ін.

Проведений аналіз праць науковців показав, що недостатньо уваги приділяється саме механізмам публічного управління туристичним потенціалом історичних центрів як спадщини ЮНЕСКО.

Метою статті є запропонування механізмів публічного управління туристичним потенціалом Одеси як історико-культурним центром та об'єктом спадщини ЮНЕСКО.

Виклад основного матеріалу дослідження

Важливою дефініцією у дослідженнях механізму публічного управління сферою туризму можна вважати ринок туристичних послуг, що є сферою задоволення потреб населення у послугах рекреаційного та туристичного призначення [4]. Саме на ринку туристичних послуг суб'єкти туристичної діяльності визначають рівень конкурентоспроможності пропонованого туристичного продукту. Такий ринок в Україні поділяється на ринок внутрішній і ринок міжнародного туризму [5]. Структура ринку туристичних послуг включає наступні підрозділи: транспортні послуги (морський туризм, автобусні тури, авіа тури, подорожі потягом); послуги і товари (використовуються в комплексі і пов'язані з перебуванням туриста за межами свого постійного місця проживання (ночівля, харчування тощо); разові послуги і товари, необхідні туристам для поточного і майбутнього споживання (розваги, лікування, сувеніри тощо) [6].

Туристично-рекреаційними об'єктами виступають туристично-рекреаційні ресурси як основа розвитку туристичної інфраструктури, а також інші її складові, зокрема морський туризм, транспортна база, готельне господарство, пункти харчування й додаткова інфраструктура [7].

Беручи до уваги сферу туризму, зокрема високу залежність від розміщення туристично-рекреаційних об'єктів, розвитку інфраструктури та екологічної складової, для визначення поняття туристично-рекреаційного регіону цікавим є його розуміння як об'єктивно існуючої значної території країни, яка має подібні природно-кліматичні, етнічні, культурні ознаки, характерну спеціалізацію (туристично-рекреаційну) і структуру виробництва, спільну виробничу та соціальну інфраструктури [7].

Територія буде вважатись туристично-рекреаційним регіоном тоді, якщо в її межах розміщені туристично-рекреаційні об'єкти як-от морські порти, пам'ятки культурно-історичної спадщини, музеї, природні атракції тощо та в її межах існує можливість надання необхідних для задоволення потреб туристів послуг такої якості, на яку очікує клієнт: транспортне обслуговування (різні види транспорту), умови для проживання, організація дозвілля з відповідним рівнем обслуговування) [8].

У випадку, якщо у регіоні спостерігається значне тяжіння (залежність) низки населених пунктів до одного населеного пункту чи їх групи, які мають туристично-рекреаційну спеціалізацію, то таку територію (місто, село, агломерацію, туристичний вузол тощо) визначаються, як туристично-рекреаційний центр. Це є загально визнаним місцем туризму (місцевість, населений пункт, природно-заповідна територія тощо), що має розвинуту індустрію гостинності та відповідну інфраструктуру; місце відпочинку туриста з усіма рекреаційними можливостями: природними, культурно-історичними, екологічними, етичними, соціально-демографічними, інфраструктурними [9].

Сукупність усіх видів товарів і послуг, що пропонують у регіоні для споживачів, і розроблені на основі регіональних, історико-культурних, природничих та інших ресурсів території називають туристичним продуктом регіону. До виробників туристичного продукту регіону відносять:

- місцеві органи державної влади: територіальні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування,
- суб'єкти туристичної діяльності: усі можливі групи, перелік яких регламентовано Законом України «Про туризм» [10],
- громадські організації: спеціалізовані (зокрема секторальні) і такі, що здійснюють діяльність у суміжних до туризму галузях.

Одеса є адміністративним центром однойменної області на півдні України. Розташоване на північно-західному узбережжі Чорного моря, це місто знаходиться на перетині основних міжнародних шляхів, що з'єднують Європу та Азію, і має стратегічно вигідне географічне положення не лише в межах України, але й на Євразійському континенті. Одеса є одним з провідних економічних центрів України, сучасним транспортно-логістичним вузлом з розвинутою інфраструктурою; містом з потужним морським портом та промисловим комплексом; важливим промисловим, науковим, торговельним, культурним і туристично-рекреаційним центром Причорномор'я. Прибережне та прикордонне розташування сприяє розвитку міжнародного співробітництва та зовнішньоекономічної діяльності міста і всього регіону. Населення Одеси перевищує 1 мільйон осіб.

Як портове місто, Одеса була спланована за європейськими стандартами з використанням найсучасніших ідей містобудування того часу, залучаючи європейських фахівців до планування та реалізації проєктів, що сприяло формуванню її унікальної міської культури [11].

Історичний центр Одеси, частина чорноморського портового міста, що виникла на місці Хаджибея, являє собою щільно забудований район, спланований за канонами класицизму, з дво- та чотириповерховими будівлями та широкими перпендикулярними вулицями, обсадженими деревами. Історичні споруди відображають стрімкий економічний розвиток міста у 19-му та на початку 20-го століть. Тут розташовані театри, мости, пам'ятники, культові споруди, школи, приватні палаци та прибуткові будинки, клуби, готелі, банки, торгові центри, склади, біржі та інші громадські та адміністративні будівлі, спроектовані архітекторами та інженерами, переважно з Італії, а також інших національностей. Еклектика є домінуючою рисою архітектури історичного центру Одеси. Цей район демонструє різноманітність етнічних та релігійних громад міста, виступаючи видатним прикладом міжкультурних обмінів та зростання мультикультурних та багатоетнічних східноєвропейських міст 19 століття [12].

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну привернуло увагу до її культурно-історичної спадщини, а отже і до культурно-пізнавального туризму. Постійні жорстокі обстріли з боку РФ призвели до пошкодження та знищення значної кількості об'єктів культурної спадщини в Україні. Станом на 19 лютого 2025 року ЮНЕСКО зафіксувало пошкодження 485 об'єктів з 24 лютого 2022 року – 149 релігійних об'єктів, 249 будівель історичного та/або мистецького значення, 33 музеїв, 33 пам'ятників, 18 бібліотек, 1 архіву та 2 археологічних об'єктів [13].

За областями України кількість постраждалих пам'ятників історико-культурної спадщини, які виявила ЮНЕСКО становила: Харківська область – 76; Одеська область – 57; Донецька область – 132; Херсонська область – 32; Чернігівська область – 22; Київська область – 43; Запорізька область – 26; Львівська область – 15; Дніпропетровська область – 4; Луганська область – 47; Сумська область – 12; Миколаївська область – 13; Вінницька область – 2; Житомирська область – 3, Полтавська область – 1. Для більшої наочності дані подаємо у вигляді рис. 1.

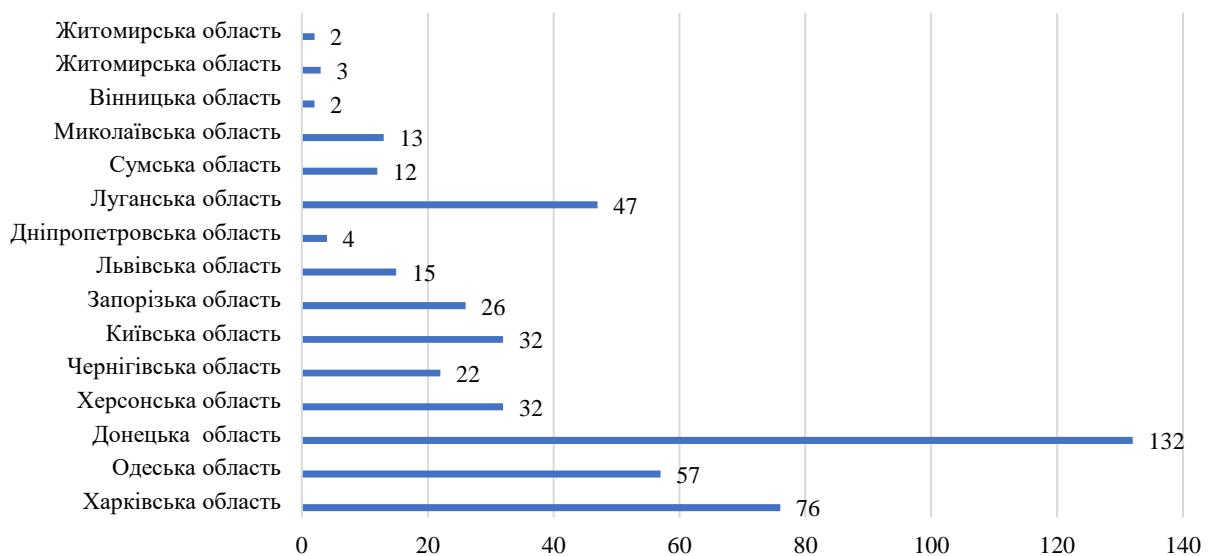

Рисунок 1. Кількість постраждалих пам'яток культурної спадщини за областями внаслідок російської агресії станом на 19 лютого 2025

Джерело: складено авторами за матеріалами [13]

25 січня 2023 року історичний центр м. Одеси включили в список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [14]. Так, станом на 25 січня 2023 року площа об'єкту номінації історичного центру Одеси складала 237,5 га, а буферна зона – 1067,5 га. Зона номінації історичного центру окреслювалась вулицями Торговою, Садовою, Жуковського та Польським спуском, а також морським торговим портом. У даний так званий «квадрат» входили ансамбль Приморського бульвару, Театральна площа, вулиці Дерibasівська, Гоголя, а також частина вулиці Пастера, вулиця Преображенська, вилиця Гаванна, частина Європейської (Катерининської) вулиці, вулиці Ланжеронівська, частина вулиць Буніна, Рішильєвська та Грецька. Буферна зона окреслювала такі вулиці як: частина Балківської вулиці, вулиці Старопортофранківську та Пантелеймонівську, а також Французький бульвар [15].

У квітні 2024 ЮНЕСКО розширило площу об'єкту номінації історичного центру Одеси, що склало 618,54 га. Площу буферної зони складає 618,8 га. Наразі площа об'єкту номінації історичного центру Одеси окреслюється вулицями Старопортофранківська, Пантелеймонівська, Леонтовича, Приморська, Балківська, Лідеросовський бульвар. Одеський порт перебуває в буферній зоні об'єкта всесвітньої спадщини [16].

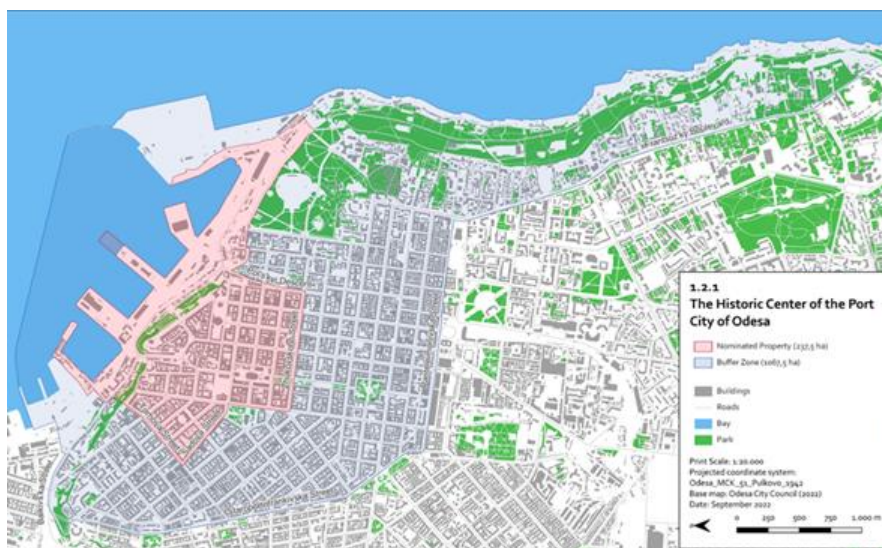

Рисунок 2. Площа об'єкту номінації історичного центру Одеси станом на 25 січня 2023 року
Джерело: складено авторами за матеріалами [15]

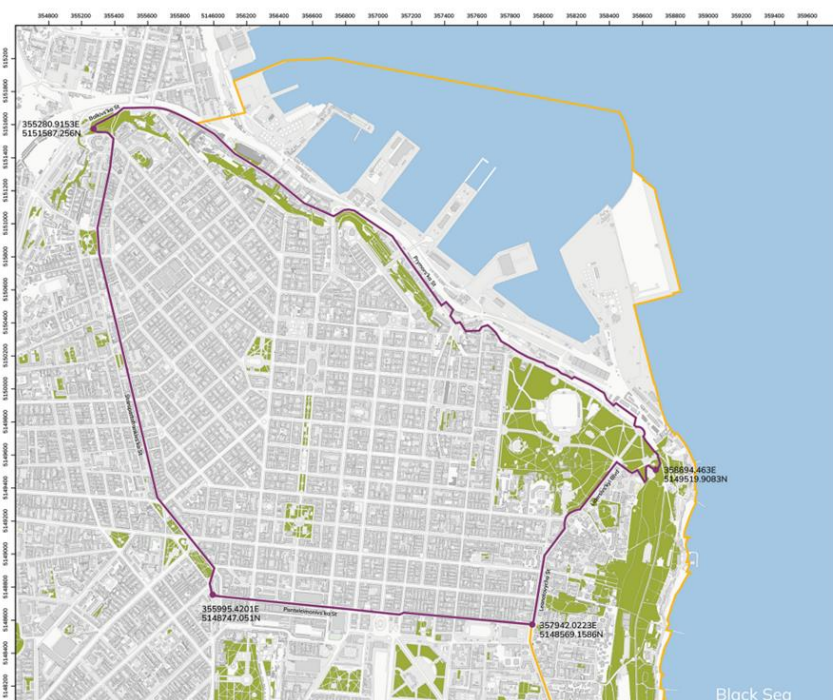

Рисунок 3. Площа об'єкту номінації історичного центру Одеси станом на квітень 2024 року
Джерело: складено авторами за матеріалами [15]

Варто зазначити, що історичний центр міста Одеси зберіг унікальну планувальну структуру зі всесвітньо відомими архітектурними ансамблями та пам'ятниками культурної спадщини місцевого та національного значення, що має високу цінність як єдине ціле. Багато будівель історичного центру є унікальними пам'ятками містобудування та архітектури національного і місцевого значення, які охороняються державою, відповідно до рішень Уряду України та Одеського міськвиконкому. Ці об'єкти занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України наказами Міністерства культури і туризму України.

На території міста Одеси розташовано 1354 пам'ятки та об'єкти культурної спадщини, включаючи 42 пам'ятки національного значення, з яких 1012 об'єктів знаходяться у Центральному історичному ареалі міста, включаючи 977 будівель-пам'яток архітектури та містобудування, історії національного та місцевого значення. Оновлений інвентаризаційний перелік пам'яток та об'єктів культурної спадщини міста Одеси, включаючи нововиявлені, був сформований у рамках проведеного у 2021 році коригування науково-проектної документації «Історико-архітектурний опорний план. Проект зон охорони. Визначення меж історичних ареалів міста Одеси» [16].

Історичний центр Одеси, згідно з класифікацією, встановленою Комітетом всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, належить до категорії «живих історичних міст». Ці міста природно еволюціонували та продовжують еволюціонувати під впливом соціально-економічних і культурних змін, що ускладнює оцінку автентичності та створює додаткові виклики для формування політики збереження [16].

Одеса має широкий туристичний потенціал. Численні архітектурні споруди Одеси визнані яскравими прикладами містобудування та культурної спадщини. Культурні комплекси будівель і споруд центральної частини міста включені до переліку пам'яток містобудування та архітектури національного значення.

Зробимо SWOT-аналіз туристичного потенціалу історичного центру Одеси (табл. 1).

Таблиця 1. SWOT-аналіз туристичного потенціалу історичного центру Одеси

Strengths (Сильні сторони):	Weaknesses (Слабкі сторони):
Багатий культурний спадок Історичне значення Розвинена інфраструктура Культурні заходи	Стан інфраструктури Недостатній маркетинг Безпекові ризики Транспортні проблеми
Opportunities (Можливості):	Threats (Загрози)
Міжнародне фінансування: Туристичні маршрути: Цифровий маркетинг: Екологічний туризм	Військові конфлікти Економічні кризи Конкуренція Зміна клімату

Джерело: власна розробка авторів

Детальний аналіз таблиці 1 показав, щодо сильних сторін віднесено:

1. Наявність численних архітектурних пам'яток та культурних комплексів національного та міжнародного значення.

2. Велике значення історичного центру Одеси в контексті української та європейської історії.

3. Добре розвинена інфраструктура в історичному центрі м. Одеса, включаючи готелі, ресторани та розважальні заклади.

4. Культурні заходи, які проводяться регулярно у історичному центрі незважаючи на повномасштабне вторгнення (фестивалі, виставки та інші культурні події), що, у свою чергу, приваблює туристів.

До слабких сторін було віднесено:

1. Стан інфраструктури (деякі історичні будівлі потребують реставрації та ремонту.)

2. Недостатній маркетинг, тобто недостатність міжнародної реклами та просування туристичних можливостей історичного центру м. Одеси навіть під час повномасштабного вторгнення.

3. Безпекові ризики, тобто поточна військова агресія РФ може відлякувати потенційних туристів.

4. Транспортні проблеми, тобто недостатня якість доріг та громадського транспорту, яка може створює незручності для туристів, щоб комфортно доїхати до історичного центру.

До можливостей віднесено:

1. Міжнародне фінансування через залучення грантів та інвестицій для реставрації та розвитку інфраструктури історичного центру м. Одеси.

2. Розробка нових туристичних маршрутів та екскурсій, які підкреслюють унікальні аспекти історичного центру та пов'язують історію Одеси з історією України та світу.

3. Використання цифрових технологій для покращення маркетингу та просування туристичних продуктів.

4. Впровадження екологічних практик у туристичну індустрію для залучення нових категорій туристів.

До загроз віднесено:

1. Тривала військова агресія РФ може серйозно вплинути на безпеку та привабливість Одеського регіону.

2. Глобальні економічні проблеми можуть зменшити кількість туристів (особливо зовнішніх), які готові подорожувати.

3. Конкуренція, яка полягає у тому, що інші історичні центри в Україні та сусідніх країнах можуть бути більш привабливими для туристів.

4. Екологічні проблеми, які пов'язані зі зміною клімату, можуть вплинути на туристичну привабливість Одеси.

Даний SWOT-аналіз показує, що історичний центр Одеси має потужний туристичний потенціал, який необхідно розвивати та удосконалювати.

Слід зауважити, що ефективність реалізації туристичної політики залежить не тільки від діяльності найвищих ланок управління, фінансових ресурсів, але й професіоналізму та конструктивності роботи фахівців на місцях. Тим не менш, ці фахівці вибудовують систему управління сферою туризму, яка склалася в центральних органах влади. З цих позицій часто спостерігається ситуація за якої зміна профільних департаментів, в рамках яких діють структури щодо управління сферою туризму, приводить і до змін на регіональному рівні відповідно [17].

Розглядаючи систему управління сферою туризму, яка склалася в Україні у ході децентралізації, потрібно виокремити декілька елементів управління на державному, регіональному та місцевому рівнях (органи державної влади та органи місцевого самоврядування), які взаємодіють між собою для досягнення мети – розвиток туризму в Україні, а в умовах глобальних викликів, метою буде відновлення і розвиток туризму.

Важливим складником системи управління сферою туризму на регіональному та місцевому рівнях в умовах децентралізації влади в Україні виступають обласні та районні державні адміністрації. Місцеві державні адміністрації є представниками центральної виконавчої влади в регіоні, а отже відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій» [18] та Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження рекомендаційних переліків структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської, районної, районної в м. Києві та Севастополі державних адміністрацій» [19] рекомендовано створити в них підрозділи з питань туризму та курортів. Вид структурних підрозділів (департамент, управління, відділ, сектор) та їх статус як юридичних осіб публічного права визначається головою обласної чи районної державної адміністрації залежно від складності поставлених завдань.

Доцільно розглянути структуру управління сферою туризму в Одеському регіоні. В м. Одесі створено Департамент міжнародного співробітництва, культури та маркетингу, який знаходиться за адресою вул. Європейська, 14. Департамент є виконавчим органом Одеської міської ради і створюється відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [21], також є правонаступником повноважень Департаменту культури та туризму Одеської міської ради, Департаменту міжнародного співробітництва та маркетингу Одеської міської ради та Управління з питань охорони об'єктів культурної спадщини Одеської міської ради [21].

У своїй діяльності Департамент керується Конституцією України, Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [20], іншими законодавчими і підзаконними актами України, актами органів місцевого самоврядування. Департамент структури управління зображено на рис. 4.

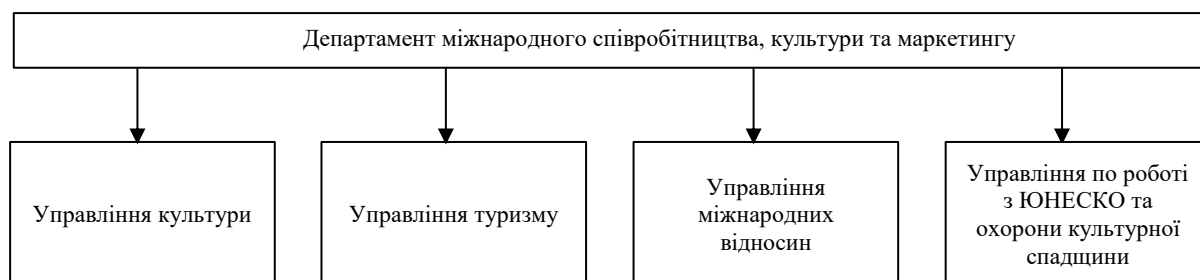

Рисунок 4. Структура управління Департаменту міжнародного співробітництва, культури та маркетингу
Джерело: складено авторами за матеріалами [21]

Фінансування видатків Департаменту здійснюється з коштів бюджету міста згідно із затвердженим кошторисом видатків, а також з інших джерел, не заборонених законодавством. Також Департамент є юридичною особою, має самостійний баланс, рахунок в органах Державного казначейства України, гербову печатку, штампи та бланки із своїм найменуванням та інші реквізити. Ліквідація і реорганізація Департаменту здійснюється відповідно до чинного законодавства України [21].

Департамент міжнародного співробітництва, культури та маркетингу Одеської міської ради, як орган публічної влади, відіграє важливу роль у збереженні історичної спадщини міста.

На нашу думку, необхідно покращити механізми публічного управління туристичним потенціалом м. Одеси як історико-культурної спадщини ЮНЕСКО. Ми пропонуємо наступні (табл. 2).

Таблиця 2. Механізми публічного управління туристичним потенціалом м. Одеси як історико-культурної спадщини ЮНЕСКО

Механізми публічного управління	Опис механізмів публічного управління туристичним потенціалом м. Одеси
1	2
Інституційні механізми публічного управління	Публічне управління вимагає чіткої системи взаємодії між органами влади, громадськими організаціями та бізнесом. Доцільно створити: <ul style="list-style-type: none"> – муніципальну агенцію з управління туристичним потенціалом, яка координуватиме політику сталого розвитку туризму та відповідатиме за дотримання вимог ЮНЕСКО; – громадську раду при органах місцевого самоврядування, яка включатиме експертів, представників туристичної індустрії, науковців та громадські організації для розробки рекомендацій; – центр моніторингу туристичних потоків, що аналізуватиме навантаження на об'єкти культурної спадщини та забезпечуватиме адаптивні управлінські рішення.

Продовження таблиці 2

1	2
Регуляторні механізми публічного управління	<p>Забезпечення ефективного розвитку туристичного потенціалу Одеси потребує врегулювання через нормативно-правові механізми:</p> <ul style="list-style-type: none"> – адаптація місцевих законодавчих актів відповідно до вимог Конвенції ЮНЕСКО про охорону культурної спадщини. – створення муніципальних регламентів щодо реставрації пам'яток архітектури та обмежень на будівництво у межах історичних зон; – запровадження механізму обов'язкової експертизи інвестиційних проєктів у сфері туризму з урахуванням екологічного та культурного впливу.
Фінансово-економічні механізми публічного управління	<p>Публічне управління туристичним потенціалом передбачає фінансову підтримку з боку держави та міжнародних організацій:</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування муніципального фонду збереження культурної спадщини, який фінансуватиметься через місцевий бюджет, туристичні збори та міжнародні гранти; – залучення коштів міжнародних фінансових інституцій (ЮНЕСКО, ЄС, Світового банку) для розвитку туристичної інфраструктури; – запровадження муніципальних грантів для підприємців, які працюють у сфері культурного туризму та інвестують у збереження історичної спадщини. – пільгове оподаткування для закладів, що дотримуються принципів екологічного та сталого туризму.
Технологічні механізми публічного управління	<p>Запровадження цифрових технологій у публічне управління сприятиме підвищенню ефективності туристичної політики:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розроблення інтерактивної онлайн-платформи з віртуальними турами, інформацією про історичні об'єкти та можливістю купівлі електронних квитків; – впровадження технологій Big Data для аналізу туристичних потоків, що дозволить органам управління регулювати навантаження на об'єкти спадщини; – створення системи «Розумне місто» (Smart City) з інтеграцією мобільних застосунків для туристів, цифрової навігації та екологічного моніторингу.
Комунікаційні механізми публічного управління	<p>Ефективна публічна політика у сфері туризму передбачає створення стратегії комунікації між державними органами, громадськістю та бізнесом:</p> <ul style="list-style-type: none"> – формування туристичного бренду Одеси як об'єкта ЮНЕСКО шляхом міжнародних інформаційних кампаній; – організація форумів, конференцій і культурних заходів, спрямованих на популяризацію історичної спадщини та відповідального туризму; – проведення освітніх програм та тренінгів для державних службовців, представників туристичної сфери та місцевого населення щодо важливості збереження історико-культурної спадщини.
Екологічні механізми публічного управління	<p>Однією з ключових функцій публічного управління може бути зменшення негативного впливу туристичної діяльності на культурну спадщину та довкілля. Серед ефективних механізмів можна виокремити:</p> <ul style="list-style-type: none"> – обмеження руху автотранспорту в центральній історичній частині міста та розвиток альтернативних екологічних маршрутів; – впровадження стандартів екологічного менеджменту для туристичних об'єктів (сертифікація за міжнародними екологічними стандартами). – популяризація концепції «зеленого туризму» через створення тематичних екологічних маршрутів та запровадження муніципальних екопрограм.

Отже, публічне управління туристичним потенціалом Одеси як об'єкта історико-культурної спадщини ЮНЕСКО потребує комплексного підходу, що поєднує інституційні, регуляторні, фінансові, технологічні та комунікаційні та екологічні механізми. Впровадження даних механізмів зможе забезпечити сталий розвиток туризму, сприятиме збереженню історико-культурної спадщини, підвищенню міжнародного іміджу міста та формуванню конкурентоспроможної туристичної стратегії.

Висновки

Одеса, як провідний туристичний центр Причорномор'я, має вигідне географічне положення, розвинену інфраструктуру та багату культурну спадщину, підтверджену включенням її історичного центру до списку ЮНЕСКО. Однак війна спричинила руйнування багатьох об'єктів культурної спадщини, що негативно вплинуло на туристичний потенціал міста. SWOT-аналіз історичного центру Одеси виявив сильні сторони, зокрема архітектурні пам'ятки та можливості міжнародного фінансування. Водночас серед проблем: занепад інфраструктури, недостатній маркетинг, безпекові ризики та транспортні труднощі. Для підвищення конкурентоспроможності українського туризму необхідно вдосколювати інфраструктуру, залучати міжнародне фінансування та розвивати маркетингову стратегію. Стійкий розвиток галузі сприятиме економічному зміцненню регіонів та інтеграції України у світовий туристичний простір. Подальшого вивчення потребує публічне управління екскурсійної діяльністю по історичному центру Одеси спадщини ЮНЕСКО.

Abstract

This article investigates the public administration mechanisms in managing Odesa's tourism potential, particularly in the context of the city's inscription on the UNESCO World Heritage List. Against the backdrop of the Russian Federation's full-scale invasion of Ukraine, which has caused extensive damage to cultural heritage across the country, including the historic centre of Odesa, the study underscores the urgent need for effective governance strategies that support both heritage preservation and tourism development.

The research analyses current challenges in Odesa's tourism sector, such as infrastructure deterioration, security risks, and limited international promotion. Using a SWOT analysis framework, the article identifies key strengths (rich architectural heritage, historical significance, and developed infrastructure), weaknesses (inadequate restoration, safety concerns), opportunities (international funding, digital marketing, eco-tourism), and threats (war, economic instability, competition).

Based on this analysis, the authors propose an integrated model of public administration mechanisms structured into six key categories: institutional, regulatory, financial-economic, technological, communication, and environmental. These include the establishment of a municipal tourism agency, adaptation of local laws to UNESCO standards, development of a heritage preservation fund, implementation of smart tourism technologies, and promotion of environmentally friendly policies.

The article also outlines the current administrative and legal frameworks supporting tourism governance in Ukraine, with a special focus on the Odesa City Council's Department of International Cooperation, Culture and Marketing. Emphasis is placed on the importance of decentralisation, inter-institutional cooperation, and local capacity building to achieve sustainable tourism outcomes.

The study concludes that managing Odesa's historical and cultural tourism potential requires a balanced approach that harmonizes international obligations with national recovery efforts. Public policy must be both strategic and adaptable, ensuring that heritage protection becomes a pillar of regional economic revitalisation and global cultural integration in post-war recovery of Ukraine.

Список літератури:

1. Маджумдар О. Найважчий сезон. Стали відомі втрати туризму в Україні під час війни [Електронний ресурс] / Ольга Маджумдар // РБК-Україна. – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/samyu-trudnyu-sezon-stali-izvestny-poteri-1662112736.html>.
2. Гойденко Т. Внаслідок війни в Україні постраждали 835 пам'яток культурної спадщини – Delo.ua [Електронний ресурс] / Тетяна Гойденко // Останні новини України та світу онлайн – delo.ua. – Режим доступу: <https://delo.ua/society/vnaslidok-viini-v-ukrayini-postrazdali-835-pamyatok-kultur-noyi-spadshhini-424990>.
3. Льов І. Атака на історичний центр Одеси: наслідки для культурної спадщини та реакція міжнародної спільноти [Електронний ресурс] / Ігор Льов // Інтеніт: Суспільно-політичне видання: Регіональна мережа якісної журналістики. – Режим доступу: <https://intent.press/publications/war/2023/ataka-na-istorichnij-centr-odesi-naslidki-dlya-kulturnoyi-spadshini-ta-reakciya-mizhnarodnoy-i-spilnoti>.
4. Ільїна О. Туризм. Рекреаційна географія: Поняття і терміни. / О. Ільїна. – Луцьк: Терен, 2014. – 104 с.
5. Ходо В. Інвестиційні можливості туристичної сфери України / В. Ходо // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2008. – Т. 24. – С. 351-358.
6. Іванова В. Щодо формування системи інформаційного забезпечення розвитку економіки України / В. Іванова // Економіст. – 2008 – Т. 4, – С. 61-63.
7. Сторонянська І. З. Міжнародне міжрегіональне співробітництво: На прикладі Західного регіону України: монографія / І.З. Сторонянська; Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів, 2002. – 210 с.
8. Гурбик Ю. Інституційні проблеми державного регулювання туристичної сфери в Україні / Ю.Гурбик // Інституціональний вектор економічного розвитку. – 2008 – Вип. 1(2) – С. 101-107.
9. Гулич О. Методика формування стратегій сталого соціально-економічного розвитку курортно-рекреаційних територій і туристичних центрів / О. Гулич, Л. Гринів, Н. Герасимчук. – Львів: [б. в.], 2016. – 52 с.
10. Про туризм [Електронний ресурс]: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР: станом на 1 квіт. 2023 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-vr#Text>.
11. Про місто [Електронний ресурс] // Офіційний сайт міста Одеса. – Режим доступу: <https://omr.gov.ua/ua/odessa/about>.
12. The Historic Centre of Odesa [Електронний ресурс] // UNESCO. – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/list/1703>.

13. Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO [Електронний ресурс] // UNESCO. – Режим доступу: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco?hub=66116>.
14. Odesa inscribed on UNESCO's World Heritage List in the face of threats of destruction [Електронний ресурс] // UNESCO. – Режим доступу: <https://www.unesco.org/en/articles/odesa-inscribed-unescos-world-heritage-list-face-threats-destruction>.
15. Maps. The Historic Centre of Odesa. [Електронний ресурс] // UNESCO. – Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/list/1703/maps>.
16. Звіряка А.І. Історичний центр портового міста Одеси як об'єкт, що занесений до Попереднього списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [Електронний ресурс] / А.І. Завіряка// Сіверщина в історії України: Зб. наук. пр. – К.: Глухів, 2019. – Вип. 12. – С. 80-83. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/180907>.
17. Дашук Ю. Туристична політика в умовах сьогодення: досвід України [Електронний ресурс] / Юлія Дашук, Людмила Матвійчук // Економіка та суспільство. – 2022. – № 36. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-36-2.
18. Про упорядкування структури апарату центральних органів виконавчої влади, їх територіальних підрозділів та місцевих державних адміністрацій [Електронний ресурс] // Офіційний вебпортал парламенту України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2005-п#Text>.
19. Про затвердження рекомендаційних переліків структурних підрозділів обласної, Київської та Севастопольської міської, районної, районної в м. Києві та Севастополі державних адміністрацій [Електронний ресурс]: Постанова Каб. Міністрів України від 18.04.2012 № 606: станом на 8 квіт. 2025 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-2012-п#Text>.
20. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР: станом на 3 серп. 2023 р. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.
21. Департамент міжнародного співробітництва, культури та маркетингу [Електронний ресурс] // Офіційний сайт міста Одеса. – Режим доступу: <https://omr.gov.ua/ua/city/departments/departament-mejdunarodnogo-sotrudnichestva-kulturi-i>.

References:

1. Madzhumdar, O. (2022). The hardest season: Tourism losses in Ukraine during the war. RBC-Ukraine. Retrieved from: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/samy-trudnyy-sezon-stali-izvestny-poteri-1662112736.html> [in Ukrainian].
2. Hoidenko, T. (2023). As a result of the war in Ukraine, 835 cultural heritage sites were damaged – Delo.ua. Delo.ua. Retrieved from: <https://delo.ua/society/vnaslidok-viini-v-ukrayini-postrazdali-835-pamyatok-kulturnoyi-spadshhini-424990/> [in Ukrainian].
3. Liov, I. (2023, August 17). Attack on the historic center of Odesa: Consequences for cultural heritage and the reaction of the international community. Intent. Retrieved from: <https://intent.press/publications/war/2023/ataka-na-istorichnij-centr-odesi-naslidki-dlya-kulturnoyi-spadshhini-ta-reakciya-mizhnarodnoyi-spi-lnoti> [in Ukrainian].
4. Ilina, O. (2014). Tourism. Recreational geography: Concepts and terms. Teren [in Ukrainian].
5. Khodo, V. (2008). Investment opportunities in Ukraine's tourism sector. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya mizhnarodni vidnosyny, 24, 351-358 [in Ukrainian].
6. Ivanova, V. (2008). On the formation of an information support system for Ukraine's economic development. Ekonomist, 4, 61-63 [in Ukrainian].
7. Storonianska, I.Z. (2002). International interregional cooperation: The case of the Western region of Ukraine. (Monograph). Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine [in Ukrainian].
8. Hurbik, Yu. (2008). Institutional problems of public regulation of tourism in Ukraine. Instytutsionalnyi vektor ekonomichnoho rozvytku, 1(2), 101-107 [in Ukrainian].
9. Hulych, O., Hryniv, L., & Herasymchuk, N. (2016). Methodology for developing strategies of sustainable socio-economic development of resort-recreational areas and tourist centers [in Ukrainian].
10. Verkhovna Rada of Ukraine. (1995). On tourism: Law of Ukraine No. 324/95-VR as of April 1, 2023. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text> [in Ukrainian].
11. Odeska miskrada. (n.d.). About the city. Ofitsiyni sait mista Odesa. Retrieved from: <https://omr.gov.ua/ua/odessa/about> [in Ukrainian].
12. UNESCO. (2023). The historic centre of Odesa. Retrieved from: <https://whc.unesco.org/en/list/1703> [in English].
13. UNESCO. (2025). Damaged cultural sites in Ukraine verified by UNESCO. Retrieved from: <https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco?hub=66116> [in English].

14. UNESCO. (2023). Odesa inscribed on UNESCO's World Heritage List in the face of threats of destruction. Retrieved from: <https://www.unesco.org/en/articles/odesa-inscribed-unescos-world-heritage-list-face-threats-destruction> [in English].
15. UNESCO. (2024). Maps. The Historic Centre of Odesa. Retrieved from: <https://whc.unesco.org/en/list/1703/maps> [in English].
16. Zvirniak, A.I. (2019). The historical center of the port city of Odesa as a site included in the UNESCO Tentative List. *Sivershchyna v istorii Ukrainy: Zb. nauk. pr.*, 12, 80-83. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/180907> [in Ukrainian].
17. Dashchuk, Yu., & Matviichuk, L. (2022). Tourism policy in today's conditions: Ukraine's experience. *Ekonomika ta suspilstvo*, 36. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-36-2 [in Ukrainian].
18. Verkhovna Rada of Ukraine. (2005). On streamlining the structure of the apparatus of central executive authorities, their territorial divisions and local state administrations. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2005-п#Text> [in Ukrainian].
19. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2012). On approval of the recommended lists of structural units of the regional, Kyiv and Sevastopol city, district, district in the cities of Kyiv and Sevastopol state administrations. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-2012-п#Text> [in Ukrainian].
20. Verkhovna Rada of Ukraine. (1997). On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine No. 280/97-VR as of August 3, 2023. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text> [in Ukrainian].
21. Odeska miskrada. (n.d.). Department of International Cooperation, Culture, and Marketing. Retrieved from: <https://omr.gov.ua/ua/city/departments/departament-mejdunarodnogo-sotrudnichestva-kulturi-i> [in Ukrainian].

Посилання на статтю:

Балан О.С. Механізми публічного управління туристичним потенціалом міста Одеси як історико-культурної спадщини ЮНЕСКО / О.С. Балан, М.Є. Шепель // Економічний журнал Одеського політехнічного університету. – 2025. – № 2 (32). – С. 14-23. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/ejopu/2025/No2/14.pdf>.

DOI: 10.15276/EJ.02.2025.2. DOI: 10.5281/zenodo.15757936.

Reference a Journal Article:

Balan O.S. Public Administration Mechanisms for Odesa's Tourism Potential as a UNESCO Historical and Cultural Heritage Site / O.S. Balan, M.Ye. Shepel // Economic journal Odessa polytechnic university. – 2025. – № 2 (32). – P. 14-23. – Retrieved from: <https://economics.net.ua/ejopu/2025/No2/14.pdf>.

DOI: 10.15276/EJ.02.2025.2. DOI: 10.5281/zenodo.15757936.

